

Preparandia din Arad, două secole de existență

The Normal School of Arad – Two Centuries of Existence

Eugen GAGEA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Abstract

The day of November 15, 1812, was truly a day of celebration for Romanians in the West of the country, a great spiritual triumph of the people.

The historical context in which the Normal School was founded in Arad is dominated by the Illuminist period and the Transylvanian School.

In the case of Banat and Crișana luminaries, the cultural, pedagogical, spiritual and religious movement, with a strong national character, was centered around the Normal School of Arad.

Key words: Normal School, Arad, first teacher-training school, Transylvania, Romania

Cuvinte cheie: Preparandie, Arad, prima școală de învățători, Transilvania, România

Introducere

La începutul secolului al XIX-lea, urmare a luptei îndelungate a românilor din Transilvania pentru dreptate socială, școală și limbă, în contextul reformismului austriac, prin ordinul imperial din 9 februarie 1811, a luat ființă Preparandia din Arad.

Acest eveniment a avut o importanță covârșitoare asupra comunității românești, întărind sentimentul redeșteptării naționale, prin afirmarea potențialului creator-istoric al românilor ca națiune, în contextul mai larg al națiunilor europene [1].

Evenimentul a fost consacrat prin deschiderea, la Arad, în 3/15 septembrie 1812, a Preparandiei, întâia școală pedagogică românească și între primele la nivel european.

Ziua de 15 noiembrie 1812 a fost o adevărată zi de sărbătoare a românilor din vestul țării, o mare biruință spirituală a poporului.

Contextul istoric în care se înființează Preparandia din Arad este dominat de perioada iluministă și Școala Ardeleană.

În cazul luminilor din Banat și Crișana, mișcarea cultural-pedagogică, spiritual-confesională cu pronunțat caracter național, s-a centrat în jurul Preparandiei din Arad.

„Nevoia de luminare prin școală, cultură și educație, axa fundamentală a iluminismului, era resimțită atât de autoritățile centrale habsburgice, cât și de comunitățile rurale românești, împreună cu minora lor elită intelectuală, preponderent ecleziastică.” [2]

Profesorii Preparandiei Arădene

Cursurile Preparandiei au început în ziua de 16 noiembrie 1812, continuând fără întrerupere până în aprilie 1813, iar după terminarea cursurilor de 5 luni au avut loc examene publice, prezidate de inspectorul Uroș Nestorovici. După această primă promoție, durata cursurilor a fost de 15 luni, după care absolvenții primeau posturi în învățământul elementar. Din 1815, autoritățile școlare centrale dispun prelungirea duratei cursurilor la 2 ani de studii, mărindu-se, astfel, și numărul de obiecte în planul de învățământ.

Activitatea Preparandiei din Arad, dintre anii 1812-1830, este strâns legată de aportul celor dintâi profesori fondatori, apreciați ca fiind „generația eroică”:

Dimitrie Țichindeal (1775-1818), „seniorul” și catehetul, primul director; **Constantin Diaconovici Loga** (1770-1850); dr. **Iosif Iorgovici** (1792-1820) și **Ioan Mihuț** (1755-1830). Aceștia se înscriu în sfera marilor iluminiști ardeleni: **Samuil Micu** (1745), dr. **Ioan Piuariumolnar** (1749), **Gheorghe Șincai** (1756), **Petru Maior** (1764).

Ceea ce i-a unit pe profesorii Preparandiei din Arad cu dascălii și cărturarii ardeleni a fost împărtășirea unui sistem coerent de idei de certă factură iluministă pe care le-au promovat în spațiul cultural spiritual românesc prin inițiative, demersuri și opere de certă valoare istorică, culturală și pedagogică.

În calitate de director al Preparandiei arădene, **Dimitrie Țichindeal** va da o orientare iluministă a procesului de învățământ. El cere să se introducă scrierea cu litere latine, să se tipărească și să se difuzeze cărți pentru luminarea poporului. Apreciind acțiunea întreprinsă de Samuil Micu și ceilalți reprezentanți ai Școlii ardeleni pentru tipărirea cărților cu litere latine, Dimitrie Țichindeal considera că scrierea cu litere latine, pe lângă argumentul istoric al latinității limbii române, constituie și începutul culturii.

Țichindeal solicită, printr-o scrisoare adresată lui Moise Nicoară, la 16 februarie 1816, să susțină în fața autorităților imperiale „lesnirea introducerii literelor latinești la noi. Proiectul trimis, la care și eu cât am știut și putut, am lucrat, lucră și Domnia-ta cât poți să se introducă literele latinești.” [3]

Moise Nicoară (1784-1861), după studii efectuate la Oradea, Arad, Pojon (Bratislava) și Viena, participă la luptele românilor pentru îmbunătățirea stării lor culturale. După o scurtă perioadă (1812-1813) în care funcționează ca profesor de limba latină la școala lui Caragea Vodă, în 1815 se află la Viena, unde a participat, alături de D. Țichindeal, la lupta dusă de intelectualitatea română din părțile bănățene și crișene pentru emanciparea culturală și religioasă a românilor de sub asuprire străină, fapt pentru care a suferit închisoare.

Într-un recurs înaintat împăratului Francisc I la 15 august 1819, în care apăra drepturile culturale ale românilor din dieceza Aradului, Moise Nicoară îl acuză pe împărat că nesocotește drepturile poporului.

D. Țichindeal critică nepăsarea autorităților epocii față de școală, suferind educația tineretului. O bună educație, spune D. Țichindeal, e considerată ca „moștenirea cea bogată de fericire a fiilor noștri. Destul de avuți îi vom lăsa dacă îi vom lăsa bine crescuți.” [4]

Programul cultural este conceput de D. Țichindeal în limitele gândirii iluministe. Culturalizarea poporului prin școală, tipărirea cărților și introducerea literelor latine erau considerate ca factori de progres social. Știința, în concepția sa, este un mijloc de întărire a moralității.

Ideile înaintate ale lui D. Țichindeal îl pun în conflict cu autoritățile imperiale, fiind acuzat de episcopul Paul Avacumovici pentru încercarea de emancipare a școlii de sub tutela bisericii.

Prin ordinul 138 din 20 mai 1814, D. Țichindeal este înlocuit prin **Ion Mihuț**, profesor de pedagogie și metodică, dar pentru scurt timp, fiind numit director școlar al districtului Caransebeș, cu sediul la Lugoj, iar din toamna anului 1816, conducerea Preparandiei este încredințată profesorului de gramatică **Constantin Diaconovici-Loga**, a cărui gândire pedagogică este străbătută de idei iluministe.

Primii profesori ai Preparandiei din Arad au îmbinat activitatea educativă din școală cu o stăruitoare acțiune culturală.

În lucrarea *Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii românești*, apărută la Buda în 1818, C. Diaconovici-Loga adaugă interesantele *Învățăături despre creștere, despre darurile naturii și despre îndreptarea tânărului*, în care este cristalizată concepția sa pedagogică, iar editarea *Ortografiei* se făcuse avându-se ca scop: „Îndreptarea scriitorilor limbii românești”.

Spiritul înnoitor în modul de abordare a problemelor educației se remarcă și în critica pe care C. Diaconovici-Loga o face educației feudale sau unor tendințe negative observate în școala epocii.

Una din preocupările constante ale profesorului C. Diaconovici-Loga a fost grija pentru exprimarea corectă a elevilor. El arată că „gramatica este învățătură, care ne învață bine a citi drept, a scrie și a vorbi după firea limbii.” [5]

Educația tinerilor constituie o preocupare permanentă a primilor profesori ai Preparandiei arădene. Astfel, în *Chemare la tipărirea cărților românești și versuri pentru îndreptarea tinerilor*, apărută la Buda în 1821, C. Diaconovici-Loga srată că pe lângă cunoștințele însușite în școală, tinerii să fie învățați cum să se poarte „cu înțelepciune și cu dreptate” în relațiile dintre oameni. El se adresează tinerilor prin versuri, cu elemente de folclor sau prin transmiterea de zicători și proverbe populare pentru formarea bunelor deprinderi: „Tot lucrul la început e greu. Ferește-te de fapte de rușine. Mai mult să ascuți decât să vorbești. Nu minți, căci omul mincinos nicăieri n-are omenie.” Acestea pot fi călăuze morale pentru comportamentul tinerilor.

Concepția lui C. Diaconovici-Loga despre rolul educativ al învățământului se află relatată în *Ortografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii românești*, apărută la Buda în 1818, militând pentru dezvoltarea armonioasă trupească și sufletească a tinerilor, având ca ideal formarea de trăsături etice, ca: statornicia, cumpătarea, modestia, smerenia, sârguința și bunătatea. [6]

Istoricul Preparandiei din Arad

În perioada de organizare a noii instituții școlare, alături de D. Țichindeal și C. Diaconovici-Loga, o contribuție importantă a avut și **Iosif Iorgovici**. Născut în 1792, în comuna Vărădia, și-a făcut studiile la universitatea din Budapesta, unde și-a luat doctoratul în filozofie.

În 1812 a fost numit profesor de matematică și geografie la Preparandia din Arad, elaborând manuale de matematică și geografie însoțite de îndrumări metodice, foarte apreciate la acea vreme.

După moartea timpurie a lui Iosif Iorgovici, se publică un concurs pentru ocuparea catedrei de geografie, concurs organizat la Buda în 18 septembrie 1821, iar din trei candidați a fost admis **Alexandru Gavra** (1797-1884), absolvent al Academiei de Drepturi din Oradea. În timpul celor 55 de ani cât a fost profesor la Preparandia din Arad, Alexandru Gavra, pe lângă activitatea didactică, a înfăptuit și o susținută muncă pentru ridicarea culturală a poporului. Această activitatea urmărea înființarea de școli și răspândirea de cunoștințe prin difuzarea de cărți în popor și constituia un mijloc de luptă pentru eliberarea națională a românilor asupriți din imperiul habsburgic.

Activitatea lui Alexandru Gavra cuprinde mai multe planuri: învățământ, muncă editorială, culturală, de răspândire a presei din Țara Românească și Moldova, având ca scop răspândirea culturii în rândul maselor populare. El a susținut ideile Revoluției de la 1848, cât și lupta pentru unitatea poporului român.

Un alt profesor al Preparandiei arădene a fost **Atanasie Șandor**, născut la 1809 în comuna Nădlac. El a studiat filozofia la Seghedin și științele medicale la Pesta, unde și-a luat doctoratul în medicină. Timp de 36 de ani, Atanasie Șandor a predat la Preparandia arădeană pedagogia și metodică, istoria, limba română, maghiară, germană, desenul, geografia și istoria naturală. În acest timp (1843-1879) au absolvit institutul 1 000 de învățători, care au fost pregătiți de Al. Gavra și Atanasie Șandor.

În cursul său de pedagogie pe care l-a predat între anii 1845-1846 a acordat atenție școlilor sătești și pregătirii învățătorilor pentru școlile populare, urmărind, în același timp, ridicarea culturală a poporului român. O preocupare esențială a lui Atanasie Șandor a fost studierea problemelor limbii române, traducând și din operele unor clasici ai literaturii universale (ex. *Eneida* lui Virgiliu). Datorită lui Atanasie Șandor sunt răspândite în Arad periodicele: „*Magazinul istoric pentru Dacia*” și „*Învățătorul satului*”, purtând corespondență cu G. Barițiu pentru trimiterea de publicații la Preparandia din Arad.

Reorganizarea învățământului românesc cerută de profesorii Preparandiei a trebuit amânată, după înăbușirea Revoluției de la 1848, iar în perioada absolutismului și mai târziu a dualismului austro-ungar se urmărea desființarea școlilor populare.

Preparandia de la Arad a reprezentat însă o citadelă a culturii poporului român, care nu a putut fi înfrântă.

Învățătorii care au predat în condiții atât de vitrege au marele merit de a fi insuflat copiilor speranța într-un viitor mai fericit pentru poporul lor.

În perioada 1848-1849, istoria zbuciumată a Transilvaniei cunoaște o mulțime de frământări datorită mișcărilor de eliberare națională – până în 1918, când monarhia habsburgică se va prăbuși.

Noua situație politică și administrativă creată Transilvaniei după 1867 prin încheierea pactului dualist, cât și lupta de eliberare socială și națională va influența toate sectoarele vieții sociale, implicând organizarea învățământului.

Parlamentul maghiar votează în 1868 legea învățământului, cunoscută sub denumirea de legea 38/1868. noua legea prevedea că „instituțiile publice pentru instrucția poporală se pot înființa și susține în modul stabilit prin lege atât prin confesiunile din patrie, cât și prin societăți private, comunități și prin stat. [7]

Propaganda din Arad, care de la înființare până în 1869, fusese institut regesc, devine o instituție profesională.

Politica de maghiarizare promovată de noua legislație, prevedea și interzicerea cărților românești în școală. În lege se prevedea că în școlile unde 20% din numărul total al elevilor erau elevi care aveau ca limbă maternă limba maghiară, predarea să se facă în limba maghiară.

Ministrul de culte și instrucție a publicat în 1896 lista cărților românește interzise în școlile populare. Lista cuprindea 80 de titluri, printre care: T. Ceonța, *Geografie universală*, Arad, 1884; I. Manliu, *Gramatica română*, București 1892; I. Negruzzi, „*Convorbiri literare*”, 1894; P. Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, Budapesta, 1883; Aron Pumnul, *Lepturariul românesc*, Viena, 1862-1865; I. Slavici, *Istoria universală*, București, 1894; V. Petri, *Elementar sau abecedar pentru școlile românești*, Sibiu, 1874; Iustin Popfii, *Poezie și proză*, Oradea, 1895 și alte manuale elaborate de V. Roman, A. Viciu, M. Moldovan etc.

Spiritul șovin în care a fost redactată legea din 1907, al cărei autor a fost Albert Apponyi, a provocat vii discuții și proteste hotărâte din partea națiunilor asuprite din Imperiul austro-ungar.

Revoluția de la 1848 a avut urmări și în domeniul învățământului. În preparandia arădeană se introduce citirea și scrierea în limba română cu litere latine. Se pune accent pe studiul metodicilor obiectelor de învățământ din planul de învățământ al școlii populare, în care se prevedeau și lecții practice.

Structura planului de învățământ al anului școlar 1857-1858 arăta astfel:

Obiectul de predare	Ore săptămânale		Predă
	An I	An II	
1. Istoria biblică	3	3	I. Rusu
2. Cânt și tipic	6	6	I. Rusu
3. Pedagogia	2	-	Al. Gavra
4. Aritmetica	3	3	Al. Gavra
5. Limba maghiară	3	3	Al. Gavra
6. Economia	1	1	Al. Gavra
7. Limba română	1	1	Al. Gavra
8. Limba germană	4	3	A. Șandor
9. Caligrafia	2	2	A. Șandor
10. Desenul și geometrie	1	1	A. Șandor
11. Limba sârbă	-	1	I. Rusu
12. Metodica	-	2	Al. Gavra
13. Istoria imperiului austriac	-	1	Al. Gavra
Total	24	25	

Analizând planul de învățământ din 1857-1858 se observă că obiectele de învățământ religios aveau un rol preponderent în comparație cu celelalte obiecte, reprezentând 36,7% față de

20,40% prevăzut pentru studiul matematicii și al economiei, iar pentru studiul limbii române erau destinate doar 4 ore în anul I și 3 ore în anul II.

Profesorii Preparandiei țineau lecții model școala poporală din centrul orașului pentru a-i familiariza astfel pe practicanți cu procedeele de predare. Pregătirea pedagogică teoretică a elevilor se făcea în cadrul orelor de pedagogie [7].

Începând cu 1876-1877, pregătirea învățăturilor la Preparandia din Arad se organizează pe o durată de 3 ani, făcând posibilitatea de-a se introduce în planul de învățământ noi obiecte cu aplicații practice – horticultură, grădinărit etc., dar și studiul igienei și chimiei, industria casnică.

În 1882, durata cursurilor școlilor normale a fost mărită de la 3 la 4 ani, iar din 1892, sub îndrumarea profesorului de pedagogie Petre Pipoș se pun bazele școlii de aplicație, pregătindu-se un nou plan de învățământ începând cu anul 1903. Din anul școlar 1906-1907 se introduc în planul de învățământ orele de lucru manual. Pregătirea muzicală a elevilor se realiza după orientarea imprimată de Ion Vidu. Predarea limbii române, din această perioadă se realizează după manualele de gramatică elaborate de Ion Petrariu.

După un secol de existență a Preparandiei din Arad, biblioteca avea un fond de 4649 de volume, iar pe lângă biblioteca centrală mai funcționa o bibliotecă a societății de lectură a elevilor.

Ioan Slavici insistă asupra necesității pregătirii pedagogice a viitoarelor cadre de conducere a Preparandiei, cerând organelor locale să ia măsuri de atragere a tineretului spre școala pedagogică, deoarece se simțea lipsa învățătorilor la sate.

Institutul Pedagogic din Arad

După Unirea de la 1 Decembrie 1918, când Aradul trece sub administrație română, în organizarea școlii și în planul de învățământ se introduc treptat schimbări care să apropie cursurile Preparandiei de tipul școlilor pedagogice din România. Profesorii Institutului pedagogic din Arad sunt solicitați să ocupe posturi de inspectori, directori, revizori școlari.

Se introduce învățământul mixt, iar cele mai multe eleve care s-au înscris la Institutul Pedagogic din Arad veneau de la Preparandia greco-catolică din Lugoj. Un accent deosebit se pune acum pe organizarea practicii pedagogice.

Urmare ordinului 57807/17 noiembrie 1959, școala își schimbă titulatura în „Institutul pedagogic de învățători Arad”.

În anul 1959-1960, acest institut cuprindea: Școala pedagogică de educatoare, cu durata de 6 ani, școala pedagogică de învățători cu durata de 6 ani, Institutul pedagogic de învățători de 2 ani. În anul școlar, 1960-1961, școala ajunge la peste 1000 de elevi și studenți, iar conținutul educativ al Școlii pedagogice din Arad în „anii puterii poporului” poartă emblema formării „omului nou”, știind că „Partidul a încredințat organizației UTM sarcina de onoare de-a îndruma activitatea organizațiilor de pionieri”, înființându-se la 20 noiembrie 1949 primul detașament de pionieri de pe lângă școala de aplicație a școlii pedagogice, după care a urmat indicația de partid de a se realiza „propaganda pedagogică în rândul părinților” – pentru a cunoaște „principiile pedagogiei socialiste”.

Concluzii

Este un merit excepțional al dascălilor acestei școli pedagogice arădene, care prin harul pedagogic și hotărârea fermă au știut, indiferent de regimul politic, să păstreze neîntrerupt, timp de 200 de ani, învățământul pedagogic arădean, care astăzi, prin Liceul Pedagogic „Dimitrie Țichindeal” din Arad, patronează idealul setei de cultură și civilizație a poporului român.

Bibliografie

1. Doru Bogdan, Liviu Mărghitan – *Țichindeal, gură de Aur*, Ed. „Viața Arădeană” Arad, 2000, p. 7.
2. Doru Bogdan, „Preparandia din Arad și Școala Ardeleană în conștiința intelectualității românești” în vol. *90 de ani de administrație românească în Arad. Culegere de studii și comunicări*, Ed. „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2010, p. 28-29.

3. V. Popeangă, E. Găvănescu, V. Țircovnicu – *Preparandia din Arad*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964.
4. D. Țichindeal, *Arătare despre starea acestor nuaou introduse scholaricești instituiiri ale nației românești, sârbești și grecești*, Buda, 1813, p. 175.
5. C. Diaconovici-Loga, *Gramatica românească*, Buda, 1822, p.1.
6. C. Diaconovici-Loga, *Ortografia*, Buda, 1818, p. 35.
7. „*Telegraful român*”, an XVII, 1969, nr. 41.